

**P o l
K a l a n i t i**

**DAH
v
ŽIVOTA**

Prevela
Dubravka Srećković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Paul Kalanithi

WHEN BREATH BECOMES AIR

Copyright © 2016 by Corovado, Inc.

Translation copyright © 2016 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Kedi

SADRŽAJ

<i>Predgovor Abrahama Vergezea . . . . .</i>	13
Prolog	23
Prvi deo: U potpunome zdravlju počinjem .	37
Drugi deo: Neću prestati do smrti	123
<i>Epilog Lusi Kalaniti . . . . .</i>	195
<i>Reč zahvalnosti. . . . .</i>	217
<i>O autoru . . . . .</i>	219

Događaji opisani u ovoj knjizi zasnivaju se na uspomenama doktora Kalanitija na istinite situacije. Međutim, svim pacijentima koji se ovde pominju izmenjena su imena, ukoliko su uopšte data. Takođe, kod svakog opisanog medicinskog slučaja promenjeni su i drugi podaci po kojima bi se pacijent mogao prepoznati – godine života, pol, etnička pripadnost, zanimanje, porodični odnosi, mesto boravka, istorijat lečenja i/ili dijagnoza. Sa samo jednim izuzetkom, promenjena su i imena kolega, prijatelja i lekara koji su lečili doktora Kalanitija. Svaka sličnost sa živim ili pokojnim osobama koja je možda proistekla iz ovih izmena imena i podataka potpuno je slučajna i nenamerna.

Ti što bi da znaš kakav je život kada si prah,
otkrićeš da tad je vazduh ono što beše dah.
Nova imena neznana, stara nestala, gle:
dok vreme ne stroši tela, al' duše s njima ne:
Tebi što čitaš! nek vreme, dokle još imaš biće,
bude tek niz koračaja napred u večno žiće.

Baron Bruk Fulk Grevil, „Caelica 83“

PREDGOVOR

Abraham Vergeze

JAVLJA MI SE POMISAO, dok ovo pišem, da bi predgovor ovoj knjizi bolje bilo shvatiti kao pogovor. Jer kada je reč o Polu Kalanitiju, svaki osećaj za protok vremena izvrće se naglavce. Za početak – ili možda za kraj – Pola sam upoznao tek posle njegove smrti. (Imajte strpljenja.) Upoznao sam ga najprisnije onda kad je prestao da postoji.

Prvi put smo se susreli jednog nezaboravnog popodneva na Stanfordu, početkom februara 2014. Upravo je bio objavio u *Njujork tajmsu* uvodni članak pod naslovom „Koliko mi još života preostaje?“, esej koji će izmamiti burnu reakciju, pravu bujicu odgovora čitalaca. U danima što su usledili, reakcija se proširila logaritamski. (Ja sam specijalista za zarazne bolesti, te molim da

mi oprostite što ne koristim poređenje *kao virus*.) Iza toga me je upitao može li doći da se vidimo, da popričamo, da mu dam koji savet u vezi s književnim agentima, izdavačima, procedurom objavljivanja – imao je snažnu želju da napiše knjigu, *ovu* knjigu, baš tu koju upravo držite u rukama. Pamtim kako se sunce probijalo kroz krošnju magnolije ispred moje ordinacije i obasjavalo sledeći prizor: Pol sedi preda mnom, sa nesvakidašnje mirnim divnim šakama i gustom proćkom bradom, a one njegove tamne oči me premeravaju. U mome sećanju, ta slika poseduje nešto vermerovsko, oštrinu lika u mračnoj komori. Sećam se kako sam pomislio: *Ovo moraš upamtiti*, jer to što je padalo na moju mrežnjaču bilo je dragoceno. Takođe: jer sam, u kontekstu Polove dijagnoze, postao svestan ne samo njegove već i svoje smrtnosti.

Razgovarali smo tog popodneva o mnogo čemu. On je bio pri kraju specijalizacije u oblasti neurohirurgije. Verovatno su nam se u nekom trenutku života i ukrstile staze, ali nismo se mogli setiti nijednog zajedničkog pacijenta. Pričao mi je da je na Stanfordu studirao engleski i biologiju, a onda tu ostao i da bi stekao master iz engleske književnosti. Razgovarali smo o njegovoj životnoj ljubavi prema pisanju i čitanju. Na mene je ostavila utisak pomisao koliko je lako mogao biti i profesor engleskog – i zaista, u nekom trenutku života izgleda da se i otisnuo tom stazom. Ali potom je, baš kao njegov

---

imenjak na putu u Damask,* osetio poziv. Postao je umesto toga lekar, ali lekar koji će večito maštati da se vrati književnosti u nekom vidu. Možda u vidu knjige. Jednoga dana. Smatrao je da ima vremena, a zašto i ne bi to mislio? Pa ipak, ovoga puta upravo mu je vremena tako malo preostajalo.

Sećam se njegovog iskošenog, blagog osmeha s primesom obešenjakluka u sebi, iako mu je lice bilo ispijeno i propalo. Sa svojim rakom prošao je sito i rešet, ali dobro je reagovao na novu biološku terapiju, što mu je omogućilo da gleda malčice u budućnost. Kazao je kako je na medicinskom fakultetu uzimao zdravo za gotovo da će postati psihijatar, ali se potom zaljubio u neurohirurgiju. Bilo je to nešto neuporedivo više od zaljubljenosti u sitne zamršenosti mozga, neuporedivo više od užitka u uvežbavanju ruku da izvode čudesne podvige – bili su to ljubav i saosećanje prema onima koji pate, razumevanje svega što su preživeli i onog čime bi im on mogao pomoći. Mislim da mi nije to toliko sâm rekao koliko sam se o toj njegovoj osobini naslušao od svojih studenata koji su bili njegovi vatreni sledbenici: o njegovoj žestokoj veri u moralne dimenzije posla što ga je obavljao. A potom smo razgovarali o njegovom umiranju.

Nakon tog susreta ostali smo u kontaktu mejlovima, ali više se nismo videli. Nije posredi bilo samo to

---

* Misli se na Svetog Pavla. (Prim. prev.)

što sam utonuo u sopstveni svet rokova i obaveza već i snažan utisak da je na meni teška dužnost da poštujem njegovo vreme. Polu sam prepuštao odluku da li želi da me vidi. Činilo mi se da mu ponajmanje treba još i obaveza da održava jedno novopečeno prijateljstvo. Međutim, mnogo sam razmišljao o njemu i o njegovoj ženi. Želeo sam da ga pitam da li piše. Nalazi li vremena. Pošto sam vrlo zauzet kao lekar, godinama sam se borio da nađem vremena za pisanje. Želeo sam da mu ispričam kako mi je izvestan poznati pisac, saosećajući sa mnom povodom tog većitog problema, jednom prilikom rekao: „Kad bih bio neurohirurg pa izjavio kako moram da napustim svoje goste radi hitne kraniotomije, niko mi reč ne bi rekao. Ali kad bih kazao kako moram da ostavim goste u dnevnoj sobi da bih otišao na sprat da pišem...“ Zanimalo me je da li bi Polu to bilo zabavno. Uostalom, bar *on* je zaista i mogao reći kako ide da obavi kraniotomiju! To opravdanje svi poštuju! A onda bi mogao da ode i da piše.

Dok je pisao ovu knjigu, Pol je naporedo objavio i kratak, upečatljiv esej u *Stanfordskom medicinskom časopisu*, u broju posvećenom poimanju vremena. U istom broju je bio objavljen i moj esej, odmah pored tog rada, mada sam za njegov prilog saznao tek kad mi se časopis našao u rukama. Čitajući njegove reči, doživeo sam da već drugi put, dublje, opazim nešto što je tek bilo nagovešteno u onom eseju u *Njujork tajmsu*: Polova proza bila je naprosto čudesna. Mogao je da piše o ma čemu

---

i opet bi to posedovalo podjednaku snagu. Ali on nije pisao o ma čemu – već o vremenu i o tome šta mu ono sad znači, u kontekstu bolesti. I upravo zbog toga je njegov rad imao tu neverovatnu težinu.

Ali evo na šta se moram vratiti: *to štivo je bilo nezaboravno*. On je iz svoga pera sipao zlato.

Pročitao sam Polov rad bezbroj puta, pokušavajući da shvatim šta je to uspeo da postigne. Najpre, bio je melodičan. Posedovao je odjeke Golveja Kinela; malteneska pesma u prozi. („Desi li ti se nekad / da se zatekneš s nekim kog voliš / u nekom kafeu na kraju / mosta Mirabo, za pocinkovanim šankom / gde belo vino stoji u čašama što se šire naviše...“ – da citiram Kinelove stihove iz pesme koju sam jednom slušao dok ju je recitovao u nekoj knjižari u Ajova Sitiju, ne gledajući ni na trenutak u hartiju.) Ali istovremeno je to štivo imalo i ukus nečega drugog, nečega iz neke starinske zemlje, iz jednog doba pre pocinkovanih šankova. I posle nekoliko dana, kada sam se iznova dohvatio njegovog eseja, sinulo mi je: Polov stil me podseća na stil Tomasa Brauna. Braun je napisao *Religio Medici* u prozi 1642, sa onim arhaičnim pravopisom i izrazima. Kao mlad lekar bio sam opsednut tom knjigom, čuvao je poput zemljoradnika što se upinje da isuši rit koji njegov otac, pre njega, nije uspeo da isuši. Bio je to jalov zadatak, a ipak sam očajnički žudeo da spoznam njene tajne, bacao je u nastupima ogorčenja, potom je opet uzimao u ruke, nesiguran da li u sebi ima bilo šta za mene, a po zvuku njenih

reči osećajući da ima. Javljao mi se utisak da mi manjka neki presudan receptor preko kog bi ta slova zapevala, prenela mi svoja značenja. Ta knjiga je za mene ostala nepronična, koliko god da sam se trudio.

Zašto?, pitate. Što sam bio toliko uporan? Koga je još briga za *Religio Medici*?

E pa, mog junaka Vilijama Oslera jeste bilo briga, eto koga. Osler je bio otac moderne medicine, čovek koji je umro 1919. On je tu knjigu obožavao. Držao ju je na noćnom stočiću. Zahtevao je da sa njim sahrane *Religio Medici*. Da me ubijete, nisam uspevao da shvatim šta je to Osler video u njoj. Posle mnogih pokušaja – i više decenija – ta knjiga mi se konačno razotkrila. (Jeste mi pomoglo to što je novije izdanje bilo prilagođeno savremenom pravopisu.) Otkrio sam da je trik u tome da se čita naglas, jer tad se ne može prevideti kadenca: „Sobom nosimo čudesa što ih oko sebe istražujemo: u nama je vascela Afrika sa svim svojim retkostima; mi smo taj drski i pustolovni porod prirode, koju će onaj što proučava spoznati mudro kroz sažetak, isto s čime se drugi muče komad po komad, u beskrajnome obimu.“ Kada budete stigli do poslednjeg pasusa Polove knjige, pročitajte ga naglas i čućete istovetnu tu dugu rečenicu, kadencu uz koju, učiniće vam se, možete stopalima otkucavati ritam... ali kao i u slučaju Brauna, stalno će vam za dlaku izmicati. U Polu se, sinulo mi je to tad, Braun ponovo rodio. (Ili pod pretpostavkom da je protok vremena unapred samo naša iluzija, možda se

---

Kalaniti ponovo rodio u Braunu. Da, zavrti se u glavi od takvog razmišljanja.)

A onda je Pol umro. Bio sam mu na pomenu u crkvi Stanfordovog univerziteta, veličanstvenom prostoru kud često odem kad nema ljudi, da posedim i divim se svetlu i tišini, i gde uvek obnovim snage. Prilikom pomena bila je dupke puna. Ja sam sedeo po strani i slušao nizove dirljivih, ponekad i razmetljivih priča njegovih prijatelja, njegovog sveštenika, njegovog brata. Da, Pola više nije bilo, ali meni se činilo, čudno, da ga upravo upoznajem, šire od onog njegovog dolaska u moju ordinaciju, šire od onih nekoliko eseja koje je napisao. Poprimao je oblik kroz te priče ispriповedane u Stanfordskoj spomen-crkvi, čija je visoka kupola taman prikladan prostor za sećanje na tog čoveka kome je telo sad u zemlji, ali je, bez obzira na to, tako opipljivo živ. On je poprimio telesnost u obliku svoje divne supruge i ćerčice, ožalošćenih roditelja i braće, u licima čitavih četa prijatelja, kolega i bivših pacijenata što su ispunili taj prostor; bio je kasnije prisutan i na skupu pod vedrim nebom, gde se sabralo bezbroj nas. Video sam lica smirena, osmehnuta, kao da su svi ti ljudi prisustvovali u crkvi nečemu najdublje lepote. Možda je i moje lice bilo takvo: pronašli smo smisao u obredu crkvene službe, u obredu hvala upućenih pokojniku, u zajedničkim suzama. Dopunski smisao bio je sadržan u toj daći gde smo tažili žeđ, hranili tela i razgovarali s potpuno nepoznatim ljudima sa kojima nas je prisno povezao Pol.

No tek kada su mi stigle ove stranice koje upravo držite u rukama, dva meseca nakon Polove smrti, osetio sam da ga konačno upoznajem, da ga znam bolje nego da sam imao taj blagoslov da ga nazovem prijateljem. Pročitavši knjigu koju ćete sada vi pročitati, priznajem, osetio sam se nedoraslim. U njegovom štivu bilo je jedne iskrenosti, istine, od koje mi je zastajao dah.

Pripremite se. Sedite. Saznajte kako izgleda hrabrost. Saznajte koliko je hrabro razotkriti dušu na ovaj način. Ali pre svega, saznajte šta znači biti i dalje živ, duboko uticati na tuđe živote i posle smrti, rečima. U ovom svetu asinhrona komunikacije, gde tako često piljimo u svoje monitore, gde nam je pogled prikovan za pravougaoni predmet što nam zvrji u šaci, gde nam pažnju gutaju prolazne sitnice, zastanite i proživite ovaj dijalog s mojim mladim preminulim kolegom, sada besmrtnim i postojećim u uspomeni. Saslušajte Pola. U zatišjima između njegovih reči, oslušnite šta imate da mu odgovorite. U tome počiva njegova poruka. Ja sam je razumeo. Nadam se da ćete je i vi doživeti. Ona je dar. Više neću stajati između vas i Pola.

DAH ŽIVOTA

PROLOG

Vebster je bio opsednut smrću,
pod kožom je gledao lubanju;
bezprsa bića leže pod zemljom,
bez usta se cere i rugaju.

T. S. Eliot, „Šapati besmrtnosti“*

PRELISTAO SAM SNIMKE SA SKENERA i dijagnoza je bila očigledna: pluća šarena od bezbrojnih tumora, kičma deformisana, čitav jedan režanj jetre razoren. Rak, široko rasejan. Tad sam bio na specijalizaciji neurohirurgije i upravo sam ulazio u poslednju godinu staža. Za prethodnih šest godina bio sam pregledao na desetine takvih snimaka, radi one male nade da bi neka vrsta lečenja

---

* Zbirka *Pusta zemlja i druga djela*, prevod T. Brlek et al. (Prim. prev.)

mogla pomoći pacijentu. Ali ovaj snimak se razlikovao: bio je lično moj.

Nisam na sebi imao zaštitno radiološko odelo, nisam imao hiruršku uniformu niti beli mantil. Bio sam odeven u bolnički ogrtač, sapet za stalak sa infuzijom, i služio sam se kompjuterom koji je medicinska sestra ostavila u bolničkoj sobi, a kraj mene se nalazila moja supruga Lusi, po struci internista. Iznova sam pregledao svaku sekvencu: snimak pluća, snimak kostiju, snimak jetre, najpre odozgo nadole, potom sleva nadesno, potom sa prednje pa sa zadnje strane, baš onako kako su me učili, kao da ću možda naći nešto što bi promenilo dijagnozu.

Zajedno smo ležali u bolničkom krevetu.

Lusi, tiho, kao da čita iz teksta pozorišnog komada: „Šta misliš, ima li makar neke mogućnosti da je nešto drugo?“

„Ne“, rekao sam.

Snazno smo se zagrlili, kao da smo mladi i zaljubljeni. Već godinu dana smo oboje slutili, mada smo odbijali u to da poverujemo, čak i o tome da popričamo, da u meni raste rak.

Otpribliže šest meseci pre toga, počeo sam da gubim na težini i da osećam nemilosrdne bolove u leđima. Pri jutarnjim oblačenjima, kaiš mi se prvo pomerio za jednu rupicu, potom i za dve. Zaputio sam se do svoje lekarke opšte prakse, stare koleginice sa Stanforda. Njoj je naprasno bio preminuo brat, takođe specijalizant neurohirurgije, pošto je prenebregao znake virusne infekcije,

---

te je tako preuzela majčinsko bdenje nad mojim zdravljem. Stigavši u njenu ordinaciju, međutim, zatekao sam drugu doktoriku – moja bivša koleginica bila je na porodijskom odsustvu.

U tankom plavom ogrtaču na hladnom stolu za preglede, opisao sam joj simptome. „Naravno“, rekao sam, „da je ovo ispitno pitanje – tridesetpetogodišnjak s neobjašnjivim opadanjem težine i novonastalim bolovima u leđima – očigledan odgovor bio bi karcinom. Ali možda samo preterujem s radom. Ne znam. Voleo bih na magnetnu rezonancu, čisto za svaki slučaj.“

„Ja mislim da bi najpre trebalo da uradite rendgen“, kazala je ona. Magnetna rezonanca je skupa kada se ispituju bolovi u leđima, a izbegavanje izlišnog snimanja postalo je u poslednje vreme bitna stavka štednje na državnom nivou. Ali vrednost snimka takođe zavisi i od toga za čime se traga: rendgen je u najvećoj meri beskoristan kad je posredi rak. Pa ipak, za mnoge doktore uput za magnetnu rezonancu u tako ranoj fazi ispitivanja doslovno znači otpadništvo. Nastavila je: „Rendgen nije savršeno osetljiva sprava, ali logično je da od njega krenemo.“

„A kako bi bilo da u tom slučaju uradimo rendgen fleksije i ekstenzije – možda bi realnija dijagnoza ovde bila istmična spondilolisteza?“

U zidnom ogledalu video sam da traži o toj dijagnozi na *Guglu*.

„To je fraktura parsu koja pogađa do pet posto ljudi i čest je uzrok bolova u leđima kod mlađih osoba.“

„U redu, onda ću dati uput.“

„Hvala“, rekao sam.

Kako to da sam toliko autoritativan kad sam u hirurškom mantilu, a toliko pokoran kad sam u ogrtaču za pacijente? Ako ćemo pravo, u bolove u leđima razumeo sam se više nego ona – polovinu moga specijalizantskog iskustva činili su poremećaji kičme. Ali možda spondilolisteza *jeste* verovatnija dijagnoza. Ona zaista pogađa značajan procenat mlađih odraslih osoba – a kakav je slučaj s rakom kičme kod čoveka od trideset i nešto godina? Šansa za to ne može biti veća od jedan prema deset hiljada. Čak i kad bi ova bolest bila stotinu puta učestalija, opet bi bila neuobičajenija od spondilolisteze. Možda samo prepadam samoga sebe.

Rendgenski snimak je izgledao dobro. Simptome smo pripisali napornom radu i starenju tela, zakazali kontrolni pregled, a onda sam se vratio da dovršim svoj poslednji slučaj za taj dan. Mršavljenje se usporilo, bol u leđima postao je podnošljiv. Obilna doza ibuprofena pomagala mi je da prebrodim dan, a uostalom, nije mi ni bilo preostalo još mnogo tih mukotrpnih dana sa četrnaest radnih sati. Moje putovanje od studenta medicine ka profesoru neurohirurgije bilo je bezmalo okončano: nakon deset godina neumornog rada, bio sam rešen da izguram još tih petnaest meseci do kraja specijalizacije. Bio sam zaslužio poštovanje starijih kolega, osvojio neke ugledne nacionalne nagrade, razmatrao ponude za posao sa nekoliko najvećih univerziteta. Moj programski

---

direktor na Stanfordu nedavno me je bio posadio pred sebe i rekao: „Pole, ja mislim da ćeš biti kandidat broj jedan za svaki posao za koji se budeš prijavio. Čisto da znaš: ovde ćemo uskoro za fakultet tražiti nekog poput tebe. Ništa ne obećavam, dabome, ali trebalo bi to da imaš u vidu.“

Sa svojih trideset šest godina bio sam dosegao vrh planine; video sam Obećanu zemlju, od Gileada do Jerihona, do samog Sredozemnog mora. Na tom moru sam video lep katamaran kojim ćemo Lusi, naša hipotetička deca i ja ploviti vikendom. Video sam kako mi napekost u leđima popušta sa umerenijom satnicom rada i životom nad kojim je lakše imati vlast. Video sam sebe kako napokon postajem onaj muž kakav sam obećao da ću biti.

A onda, posle nekoliko nedelja, krenuli su napadi snažnih bolova u grudima. Da se nisam u nešto udario na poslu? Možda mi je od nečeg naprslo rebro? U pojedinim noćima budio sam se na mokrim čaršavima, kupajući se u znoju. Težina je opet počela da mi opada, sada još brže; smršao sam sa osamdeset na šezdeset pet kilograma. Mučio me je uporan kašalj. Nije preostajalo mnogo sumnje. Jednog subotnjeg popodneva, Lusi i ja smo ležali na suncu u parku Dolores u San Francisku i čekali njenu sestru. Slučajno je opazila ekran mog telefona, na kom su se videli rezultati pretrage po medicinskim bazama podataka: „učestalost karcinoma kod populacije starosti od trideset do četrdeset godina“.

„Šta ti je ovo?“, kazala je. „Nisam pojma imala da si se ozbiljno zabrinuo zbog toga.“

Nisam joj odgovorio. Nisam ni znao šta da kažem.

„Hoćeš da mi ispričaš u čemu je stvar?“, upitala je.

Uznemirila se zato što je i sama bila zabrinuta. Uznemirila se zato što joj nisam ništa pričaio o tome. Uznemirila se zato što sam joj obećao jedan život, a podario joj neki sasvim drugi.

„Možeš li, molim te, da mi kažeš zašto mi ništa ne poveravaš?“, upitala je.

Isključio sam telefon. „Idemo na sladoled“, rekao sam.

Za sledeću nedelju bio nam je u planu odmor i poseta nekim starim drugovima sa koledža u Njujorku. Možda će nam lepo prespavana noć i nekoliko koktela pomoći da malčice obnovimo prisnost i smanjimo pritisak u ekspres loncu našeg braka.

Ali Lusi je imala drugačije namere. „Neću u Njujork s tobom“, objavila je na svega koji dan pred putovanje. Hoće da ode iz stana na nedelju dana; želi malo vremena da pretrese stanje našeg braka. To je sve izgovorila staloženo, što je samo pojačalo moju vrtoglavicu.

„Molim?“, izustio sam. „Ne.“

„Mnogo te volim, i upravo zato me sve toliko i sluđuje“, kazala je. „Ali plašim se da od ove naše veze želimo različite stvari. Imam utisak da smo spojeni tek dopola. Ne želim da pukim slučajem saznajem šta te sekira. Kad

---

govorim o osećaju izolovanosti, ti kao da ne smatraš da je to problem. Moram da preduzmem nešto drugačije.“

„Biće sve u redu“, kazao sam. „Jedini razlog je specijalizacija.“

Zar je stvarno do te mere krenulo po zlu? Moja neurohirurška specijalizacija, koja je među najstrožim i najzahtevnijim, svakako je doprinela zategnutosti u našem braku. Bilo je bezbroj noći kad dođem kasno sa posla i ustanovim da je Lusi već legla, pa se samo sručim na pod dnevne sobe, izmožden; bezbroj jutara kad sam na posao kretao po mraku, pre nego što se ona probudi. Ali karijere su nam upravo bile u najizrazitijem usponu – većina univerziteta želela nas je oboje: mene kao neurohirurga, Lusi kao internistu. Preživeli smo najteži deo putovanja. Zar nismo o tome raspravljali bar deset puta? Zar nije svesna da je ovo najgori mogući trenutak da sve razruši? Zar ne shvata da imam još svega godinu dana specijalizacije, da je volim, da smo na samom pragu onog zajedničkog života kakav smo oduvek želeli?

„Da je samo reč o specijalizaciji, još bih i izdržala“, rekla je. „Izgurali smo dovde. Ali problem je u sledećem: šta ako *nije* samo reč o specijalizaciji? Da li stvarno misliš da će biti bolje kad postaneš redovni doktor neurohirurgije?“

Ponudio sam joj da odustanem od putovanja, da budem otvoreniji prema njoj, da odemo savetniku za bračne parove kog mi je Lusi predložila pre nekoliko meseci, ali ona je uporno tvrdila da joj treba vremena

– i samoće. U tom trenutku se već razvejala ona magla pometnije i ostao je samo oštar brid. Lepo, kazao sam. Ako reši da ode, shvatiću to kao znak da je s našom vezom svršeno. Ukoliko se ispostavi da imam rak, neću joj to reći – biće slobodna da živi kako god želi.

Pred polazak u Njujork, kradom sam otišao na još nekoliko pregleda kako bih isključio neke češće tipove raka kod mlađih osoba. (Rak testisa? Ne. Melanom? Ne. Leukemija? Ne.) Neurohirurška služba bila je preuposlena, po običaju. Četvrtak večere pretopio se u petak ujutru dok sam već trideset šesti sat provodio u operacionoj sali, zarobljen nizom izuzetno složenih slučajeva: džinovskih aneurizama, intracerebralnih arterijskih bajpasa, arteriovenskih malformacija. Iz mene je izletela nemušta zahvalnica kada je ušao redovni hirurg i omogućio mi da na nekoliko minuta odmorim leđa uza zid. Vreme za rendgen grudnog koša ugrabio sam tek kad sam krenuo iz bolnice kući, pre nego što ću poći na aerodrom. Ili imam rak, računao sam, u kom slučaju će mi ovo biti poslednje viđenje sa tim drugovima, ili ga pak nemam, a u tom slučaju nemam razloga da odustajem od putovanja.

Pohitao sam kući da kupim torbe. Lusi me je odvezla do aerodroma i rekla mi da nam je zakazala termin u bračnom savetovalištu.

Na izlazu sam joj poslao poruku telefonom: „Voleo bih da si ovde.“

Posle nekoliko minuta stigao je odgovor: „Volim te. Biću ovde kad se budeš vratio.“

Za vreme leta sam se stravično ukočio u leđima, a kad sam stigao do Velike centralne stanice da bih uhvatio voz do kuće tih prijatelja, ka severu, već mi je čitavo telo sevalo. Poslednja dva meseca imao sam u leđima bolove različite siline, od običnog i zanemarljivog do bola zbog kog sam zastajao u po reči i škrgutao zubima, i do tako snažnog da bih se sklupčao na podu i vrištao. Ovaj trenutni bližio se tom snažnijem kraju spektra. Legao sam na tvrdu klupu čekaonice, osećajući kako mi se leđni mišići grče, i duboko disao da bih obuzdao bolove – ibuprofen ih nije ni doticao – pri čemu sam u sebi izgovarao ime svakog mišića u trenutku spazma da mi ne bi pošle suze na oči: mišić uspravljač kičme, romboidni mišić, široki mišić, piriformis...

Prišao mi je radnik obezbeđenja. „Gospodine, ovde ne smete da ležite.“

„Izvinite“, prodahtao sam. „Gadni... grčevi... u leđima.“

„Svejedno ne smete ovde da ležite.“

Izvinite, ali umirem od raka.

Te reči su mi bile navrh jezika – ali šta ako nije rak posredi? Možda je ovo nešto s čime žive svi ljudi koje bole leđa. Znao sam mnogo o bolovima u leđima – njihovu anatomiju, fiziologiju, različite reči kojima pacijenti opisuju različite vrste bolova – ali nisam znao kakav je osećaj. Možda je samo u tome stvar. Možda.

A možda sam se i bojao uroka. Možda naprosto nisam želeo naglas da izgovorim reč *rak*.

Nekako sam se digao i otćopao do perona.

Bilo je predvečerje kada sam stigao do te kuće u Kold Springu, na osamdeset kilometara od Menhetna, na Hadsonu, gde me je dočekalo desetak najbližih prijatelja iz minulih godina; njihovi usklici dobrodošlice mešali su se s kakofonijom glasova male, srećne dece. Usledili su zagrljaji; leden bol, mračan i buran, kao da je sišao do same ruke.

„Lusi nije došla?“

„Iskrslo joj nešto na poslu“, rekao sam. „Doslovno u poslednji tren.“

„E baš maler!“

„Nego, smeta li da ostavim torbe i da se malčice odmorim?“

Nadao sam se da će se nakon nekoliko dana izvan operacione sale, uz adekvatan san, odmor i opuštanje – ukratko, uz ukus normalnog života – simptomi ublažiti u normalan spektar bolova u leđima i iznurenosti. Ali nakon dan-dva postalo je jasno da predaha neće biti.

Prespavao bih doručak i doteturao se na ručak samo da bih zurio u izdašno nakrcane tanjire s prebrancem i račjim nožicama; nisam mogao naterati sebe ništa da pojedem. U vreme večere bio sam izmožden, ponovo spreman za krevet. Ponekad sam čitao deci, ali uglavnom su se igrala po meni i oko mene, skaćući i dernjajući se. („Deco, čini mi se da čika Polu treba odmora. Kako